

Немања С. Мрђеновић

протонамесник, Сиднеј

Теодулархија – Идеал Социјалне Икономије Православне Теологије

„Ко Богу не служи, тај не може служити ни своме народу нити човечанству.“
Свети Владика Николај охридски и жички

Сажетак: Секуларизација модерног западног друштва гура Цркву изван јавне сфере, омаловажава и ограничава утицај теологије на друштвене токове и одбацује саму идеју о могућности њеног конструктивног деловања у областима попут политике, економије, екологије и сл. Сличан феномен се данас јавља и изнутра, тако да и поједини гласови из Цркве траже њено апсолутно одсецање од света и свега световног. Циљ овога чланка је да на основу библијских, светоотачких и савремених пастирских сведочења, покаже да Црква која постоји и делује у историји не само што има развијену друштвену свест, већ има и задатак да сведочи своје социјалне ставове међу којима је на првом месту теолошки развијен идеал друштвеног уређења на земљи, иако сама не стреми световној власти односно државности. Тај православни идеал друштвеног уређења називамо *теодулархија*; аргументујући назив тезом да Црква квалитет друштвеног уређења не мери према облику већ према начелу власти.

Увод

Велики је мит нашега доба тврдња да се православна теологија не бави, нити би требало да се бави, друштвом, друштвеним уређењем или световним стварима уопште. Теологија коју не интересује свет издала је саму себе јер се суштина теологије налази у односу Бога и човека; који иако није од света ипак у свету живи, као круна стварања и старатељ све твари. Управо због тога и међуљудски односи у савременој Западној цивилизацији, који у свом темељу немају теолошку задатост да човек у Другоме тражи лик и подобие Божије, доводе у питање појам људскости. Самим тим доводе су питање и друге тековине људског духа, а на првом месту то је облик и начело друштвене организације.

У данашњој ситуацији када се Западна цивилизација све чешће назива *пост-хришћанском*, доминантна друштвена сила, скоро сасвим без конкуренције, постала је економија. Економски процеси надрасли су државне и националне структуре и потпуно разбили доскорашњи систем у коме економија стиче материјална добра а политика, или евентуално сама држава, их расподељује. Сви друштвени и социјални идеали, од слободе преко јунаштва до чојства, састоје се из хришћанских врлина које за заједнички именитељ имају очување и унапређење људског достојанства, замењене су догмом профита. Сада када више нема државе, сталеза нити хомогене нације довољно снажне да се одупре овом процесу, као последња брана достојанства људске личности налази се Црква. Из тог разлога је Црква главна мета напада економско-профитерских структура које имају само један начин да је оноспособе у овој борби, а то је да је увуку у свет.

Црква иако није од овога света ипак живи у свету и неустрашиво се бори за њега тако што му се не предаје него га у синергији са Богом константно преображава и узноси назад ка Творцу као уздарје љубави. У тој борби Црква се чува од света пазећи да световне вредности не надвладају њене свете вредности; да не напусти свет и остави га без наде али истовремено да га не пусти у себе непреображена. Та опрезност Цркве искориштена је од стране обезбоженог или *иосџ-хришћанској* света као контраоружје, па је на исти начин свет почео да се „чува“ од Цркве. Како је Црква пазила да обожење као циљ хришћанског живота; односно она уска, трновита али спасавајућа стаза остане незамагљена пролазним сенкама, тако сада свет пази да профит као циљ економског живота остане непољуљан духовним вредностима. Црква је раздвојеност себе и света видела као јеванђелску велику гозбу на коју је могао ући свако ко се обукао у свадбено рухо (Мат. 22, 1–14), док је свет одлучио да се управо Господару гозбе вежу најпре уста, а затим руке и ноге, те да се послужење задржи.

Перихореза Цркве и света вапи за домостројем по вољи Божијој. На овом месту изнећемо доказе у прилог тезе да тај идеални систем благословене јерархије друштва постоји у свести Цркве. Надаље, свесно се ограђујући од мора старозаветних примера, узећемо за довољне само наводе Новог Завета, актуелније и целисходније у данашњим условима. Не бежећи од чињенице да је историја оставила свога трага у Цркви, намеравамо показати и да је Црква оставила свој отисак на историји, особито Западне цивилизације. Те као што свет жели да кроз секуларизам обликује Цркву према свом палом лику тако и Црква има идеју како да преображава свет према свом (пра)подобљу.

Секуларизација као процес осветовљења Цркве

Секуларизам се у савременим западним друштвима посматра као плод цивилизацијског и културолошког развоја, особито од краја Првог светског рата и односи се првенствено на „одвојеност цркве и државе“. У најкраћим цртама овај феномен описује се као општи социјални консензус по питању да ништа религиозно или духовно не сме бити присутно у јавној сфери. У пракси то обично значи да ништа од хришћанске духовности, на којој су и утемељена та западна друштва, не сме бити присутно у јавној сфери¹. Најчешће ипак алтернативна религиозност попут њу ејд секти, јоге, фенг шуиа, јоги медитације и сличних „егзотичних“ појава, као и религиозност мањинских група попут ислама, јудаизма, и других нису мета секуларистичких офанзива. Управо ова чињеница говори у прилог тези оца Александра Шмемана да је „секуларизам велика јерес нашег доба“;² односно да је секуларизам не само проблем већ и (нус)производ хришћанства. Један од савремених отаца Грузијске Православне Цркве, архимандрит Рафаил Карелин описао је секуларизацију као двоструки процес који истовремено напада Цркву извана али и изнутра:

О спољашњем процесу је, чини се, сувишно говорити, јер нам је свима добро познато како се он одвијао. (...) Обрнути процес започет је тек пре неколико година. Што се пак тиче духовне секуларизације, ту се ради о замени духовних вредности земаљским и пролазним вредностима, било да је реч о историјским, културним или њима

¹ Осим у виду стерилисаних и вулгаризованих облика некада хришћанских садржаја, попут „божићних распродаја“, „слављења слава предузећа или партија“, „дочека српске нове године“ и сл.

² Alexander Schmemmann, *For the Life of the World: Sacraments and Orthodoxy*, (New York, St Vladimir's Seminary Press, 1973) 127.

сличним вредностима. То је у ствари спуштање црквеног живота с духовног на душевни ниво, претварање Цркве као Дома Божјег, који људима открива врата вечно-сти, у једну од земаљских институција која служи земљи.³

Исправност става архимандрита Рафаила о суштини унутрашњег секуларизма као „посветовњачењу“ тајне Цркве, сведочи и недуго затим објављени став Руске Православне Цркве о овом питању:

Савремени међународно правни систем заснива се на приоритету интереса земаљског живота човека и људских заједница над религијским вредностима (нарочито у случајевима када се они сукобљавају). (...) Многи утицајни друштвени механизми користе ово начело у отвореном супротстављању вери и Цркви, не би ли их пошто-пото потиснули из друштвеног живота. Ове појаве стварају општу слику секуларизованог живота савремене државе и друштва.⁴

Спољни секуларизам за Цркву није посебна новина ни у ком погледу. Ако за рођендан Цркве узимамо Педесетницу, сећамо се апостола прогоњених од света и сакривених у горњој соби, ако за рођендан узимамо Тајну вечеру, сећамо се истовечерње издаје и сутрашњег распећа Господа и Спаситеља као примордијалног отелотворења Цркве. Свакако да ако за извориште Цркве узимамо и само друго лице Свете Тројице, личност Исуса Христа опет нас, у светлу јеванђелске историје, спољни напади на Цркву као на Његово тело не изненађују.

Унутрашњи секуларизам пак иако углавном није толико агресиван као спољашњи, најчешће је далеко погубнији. То је процес поситовећивања Цркве са спољним светом и уместо преображаја и уздизања света ка Богу долази до унижавања саме Цркве и њеног посртања ка свету. Тако у периоду ромејског царства имамо црквене великодостојнике који под спољним утицајима инсистирају на неопходности царства за Црквену мисију, у периоду ране србске партократије с краја 19. и почетка 20. века срећемо клирике као партијске војнике, у комунизму имамо „социјалистичко удружење свештеника“, у времену тзв. „транзиције“ имамо заговараче модернизације и демократизације Цркве. Унутрашњи секуларизам истоветан је летаргичном препуштању Духу времена.

Утицај друштва на Цркву кроз историју

Уопштено узевши, Црква и држава још од свог првог сусрета нису били баш у најбољим односима. Тензија између оних који се опредељују за небеско и оних за земаљско царство у прва три века Цркве врло често се претварала у отворене прогоне и погроме. Тај период завршен је проглашењем Миланског едикта Светог Цара Константина 313. године, а од 380. године и Солунског едикта Светог Цара Теодосија, православно хришћанство институционализовано је као једина државна вера. Управо овај период када се из новонастале динамике односа Црква-држава рађа оно што данас често називамо „империјалним хришћанством“⁵ показује се кореном секуларистичког проблема данашњице.

³ Рафаил Карелин, *Хришћанство и модернизам*, (Подмаине, Манастир успења Пресвете Богородице, 2011) 255.

⁴ *Основи Социјалне Концепције Руске Православне Цркве*, превели Марина Обижајева и Владимир Курјов (Нови Сад, Беседа, 2007) 201–202.

⁵ Cf. John Meyendorf, *Imperial Unity and Christian Divisions: The Church 450–680 A.D.*, (New York, St Vladimir's Seminary Press, 2011).

Наиме, брзо се испоставило да је Црква попустила пред државом у многим аспектима и да се световност увукла у одређеној мери и у живот Цркве кроз поступке њених вођа. Држава је омекшавање хришћанских вођа видела као гест добре воље те је на њега одговорила другим уступцима према епископима који су тако почели да се баве и државним пословима. Овакав развој вапио је за регулацијом односа кроз правна акта која би била обавезујућа за обе стране. Професор Мајендорф сведочи да је управо *Теодосијев законик*, Светог Цара Теодосија Млађег 438. године био први значајни корак детаљног регулисања односа Цркве и државе.⁶ Надаље Мајендорф не пориче значај конверзије Цара Константина у хришћанску веру, међутим упоредо зналачки препознаје да до правог уплива света у Цркву долази тек са отварањем „двери“ изнутра, односно отварањем Цркве ка свету. Он на примерима правне регулације *брака* и *ројсџива* у Ромејској држави аргументује да се формалним прихватањем хришћанства у Риму мало тога системски променило, а да су неки социјални ставови старих Римљана постали и ставови Цркве.⁷ Тога ради, иако су увек стремили ка симфонији духовне и световне власти, Црква и држава ретко када су успевале да сасвим изађу из односа напетости, тензија и сукоба.

Кроз целокупну историју односа Цркве и тзв. Хришћанске државе, идеал односа ка коме се тежило била је равнотежа власти звана „симфонија“ или „саглање“. Међутим упоредо је у тим односима била присутна и аспирација да се сва власт сконцентрише на једну страну. Држава је настојала да има овоземаљску власт али ни да духовна не буде ван њеног домаћаја док су црквени високодостојници настојали да држе духовну власт али да она обухвата и овоземаљски простор. Ова константа показала се истрајном и на Истоку и на Западу, и по речима Владике Данила Крстића

У историји Цркве позната су два искривљења ромејске равнотеже између ове две власти - цезаропапизам и папоцезаризам. Први се појавио у Византији када су цареви самовољно приграбили право да прописују неприхватљиве догмате какав је, рецимо, био случај у доба иконоломства. После више од сто година проведених у мученичкој борби, православна Црква однела је победу над кривим царским догматима. Друго искривљење већ поменуто равнотеже је папоцезаризам. Оно се десило у западном латинском патријархату православне Цркве када је римски папа поспегнуо за царском круном немачких владара.⁸

Губљење тако неопходне равнотеже у односима две власти довело је до разних даљих девијација, од „етнархијског“ принцип духовних властодржаца који управљају и овоземаљским народним заједницама⁹ до гвелфско-гиделнског сукоба западних хришћана. Са великом разликом што Исток под вишевековном окупацијом муслимана није имао озбиљнију прилику да теологијом утиче на друштво у целини, док је на Западу ова прилика била отворена све до периода просветитељства.

Утицај Цркве на друштво кроз историју

Рецептивност државе у западној Европи у контакту са теологијом имала је и своје позитивне и негативне примере. Један од најпозитивнијих примера је свакако случај

⁶ Ibid. 8.

⁷ Ibid. 10.

⁸ Данило Крстић, „О Православној Монархији“ у *Центар за истраживање православној монархизма: инијерней ирезенџација*, <http://www.czipm.org/daniloOPM.html>, последњи пут приступљено 15. мај 2016.

⁹ Очевидно на примеру ропства православних под Отоманском империјом.

британског политичара Вилијама Вилберфорса (1759–1833.) познатог као вођа покрета за укидање робовласништва¹⁰. Вилберфорс је живео у Британији 18. века, империји која је себе увелико сматрала хришћанском, али је давно престала да се базира на Христа. Његова двадесетогодишња борба за укидање ропства заснивала се искључиво на Јеванђељу и на условљавању јавних служби обавезом да држава као „хришћанска држава“, мора да се придржава Јеванђељских начела у односу према људима. Та начела су сасвим јасна и свде се на златно правило хришћанског живота: „Све, дакле, што хоћете да чине вама људи, тако чините и ви њима.“ (Мат. 7,12).

Негативни пример рецептивности видимо на примеру данашње еколошке кризе чији корен можемо јасно идентификовати у теолошкој кризи прошлих времена. Наиме, искривљено разумевање западних теолога догме о стварању света из ничега, према коме се „лик и подобје Божије“ у човеку огледа у његовом разуму и слободи, а не одговорности и старатељству о космосу, породило је светоназор у коме је природа просто богомдани објекат створен ради човекове потрошње. Такво виђење теологије радикално се променило са појавом „просветитељства“ које је донело секуларизацију и хронолошки се поклопило са појавом „индустријске револуције“.

На тај начин Запад је тако истовремено ушао и у еру индустријализације и у такозвану „пост-хришћанску“ еру. Западна свест била је је стигматизирана дихотомијом човека и природе. Човек је био законити потрошач природних ресурса, јер је човек рационалан, самосвестан, а природа није. Временом се тако уз технологију и технокултуру једномерно развијао и конзумеризам као социјални нус-продукт (искривљене) теологије. Нажалост, еколошки конзумеризам постао је општеприхваћени друштвени образац секуларног друштва и државе. Осим тога, овај концепт проширио се и на Исток, управо кроз процес секуларизације друштва који је развојем разних друштено-идеолошких „изама“ преузео читав некада хришћански свет. Имајући речено у виду, сасвим је разумљиво то што је овај утилитарни поглед на свет секуларизованог човека довео до еколошке кризе несагледивих размера.

Црква у Историји

Као што је дакле друштво или држава оставила одређене последице на Цркву и историји тако је и Црква оставила последице на друштво. Са обе стране било је позитивних и негативних примера, или прецизније, представника. А оно што је недвосмислено утврђено је чињеница да Црква живи и дела у историји. Нити су Црква нити држава апстракције које се не дотичу живота човека. Црква као тело Христово на земљи представља богочовечанску заједницу а „живот у Цркви, на који је призван сваки човек, јесте непрестано служење Богу и људима“.¹¹

Црква није од овога света али живи у овоме свету. Један од најстаријих описа Цркве, односно њених чланова каже за хришћане да се они

од осталих људи не разликују ни земљом, ни језиком, ни одевањем. (...) Живе у отаџбинама својим, али као пролазници. Као грађани учествују у свему, али све подносе као странци. Свака туђина њима је отаџбина, и свака отаџбина туђина.¹²

¹⁰ Cf. Eric Metaxas, *Amazing Grace: William Wilberforce and the Heroic Campaign to End Slavery*, (New York, Harper One, 2007).

¹¹ *Основи Социјалне Концепције Руске Православне Цркве*, 18.

¹² *Посланица Диојнеју*, V; 1, 5.

Па ипак ти хришћани никада нису престали да брину за свет, јер је он плод љубави Божје и они су позвани да буду његови старатељи. Не да стварају рај на земљи без Бога већ да се обожују Христом, да преображавају свет и да га приносе Богу. Хришћански однос према јавној сфери живота заснован је на односу човека са Богом а не човека са другим човеком. Црква и у историји као и у есхатону тежи заједничком добру, како би се сви људи кретали ка спасењу и због тога одбацује самоволну, хуманистичку псевдослободу под знаменом *демократије* која поставља (палу) индивидуу за мерило свих вредности.¹³

Манихејско гнушање над оним што је Бог поверио људима на старање није одлика Цркве. Свет може да се гнуша над Црквом и да одбацује хришћане као што је одбацио Христа, али Црква не може да се одрекне борбе за спасење света, и то не као апстрактне идеје о идеалној равнотежи, о сагласју власти, о општем Православљу, већ конкретног света који у злу лежи, у коме политика није само „страшна, и света, и светла служба управљања народном судбином“ већ нажалост често и „лака игра себичних и сасвим површних комбинација –брлог у коме се прасци ваљају“¹⁴ у којој економија није само „старање о дому“¹⁵ него и потрошачки поредак у коме је човек сведен на робу. Да Црква није одбацила свет и његову историјску устројеност сведоче нам и бројни библијски извори, од којих ћемо навести само неке.

Новозаветни докази да је Бог једини извор и начело власти

Христос је извор духовне власти коју је предао својим апостолима, о чему сведоче скоро сви новозаветни списи. Апостоли су даље своју духовну власт предали Епископима, о чему између осталог сведоче Дела Апостолска (Дап. 6; 1–7 и 16;23), Друга посланица Тимотеју (1;6) и друга места.¹⁶ Међутим и световна власт, чак и нехришћанских држава потиче од Бога.¹⁷ Не требамо се враћати Стари Завет који сам по себи обилује примерима, довољно је да сетимо само неких од новозаветних сведочења, а на првом месту разговора Христовог са Понтијем Пилатом. Када Пилат саслушава Христа, који има власт на земљом и над небом, и пошто му Христос не даје одговора на постављено питање он га прекорава и каже знаш ли то ко сам ја и да имам власт да те разапнем или да те пустим, на шта му Христос одговара „Не би имао никакве власт нада многа када ти не би било дано одозго“ (Јов. 19, 10–11).

¹³ Cf. Силуан Мракић, *Антропологија Прејодобној Јусџина Новој Ђелијској*, (Ваљево-Врњци, Епархија Ваљевска, 2011) 37–38. Говорећи о средини и амбијенту у којима је Свети Јустин ђелијски критиковао хуманистичку антропологију данашњице јерођакон Силуан истиче: „Епоха у којој је Свети Јустин живео може се окарактерисати као модернистичка, индустријско-материјалистичка, која се узносила гордошћу својих достигнућа и која је осећала да присуство једног, за њу сувише трансцендентног Бога, губи своју актуелност у модерном свету који се све више развија, и друштву које је постепено доводило на сцену, „интронизовало“ новог бога — „човекобоја“, који се појавио на хоризонту западно-европског света.“

¹⁴ Димитрије Љотић, „Со и Видело“ у *Сабрана Дела*, 4, (Нови Сад, Задруга, 2001), 275.

¹⁵ Сложеница која долази од грчких речи *оίκος* што значи кућа или дом и *νόμος* што значи закон или устројеност.

¹⁶ На овом месту не можемо превише скретати у тему апостолског прејемства и извора епископске власти. За више детаља о овим темама види: John Zizioulas, *Eucharist, Bishop, Church: The Unity of the Church in the Divine Eucharist and The Bishop During the First Three Centuries*, (Brookline, Massachusetts, Holy Cross Orthodox Press, 2001); Francis Sullivan, *From Apostles to Bishops: The Development of the Episcopacy in the Early Church*, (New York/Mahwah: The Newman Press, 2001); Raymond Brown, *The Churches The Apostles Left Behind*, (New York/Ramsey: Paulist Press, 1984.); и други.

¹⁷ За више детаља о старозаветним коренима и новозаветном односу духовно-друштвене власти види Свети Филарет Московски, *Православна Монархија*, (Београд, Центар за истраживање православног монархизма, 2015).

О датости власти одозго додатно сведочи и Свети Апостол Павле у посланици Римљанима (Рим, 13,1–7) када каже

Свака душа да се покорава властима које владају, јер нема власти да није од Бога, а власти што постоје од Бога су установљене. Зато ко се противи власти, противи се уредби Божијој а који се противе примиће осуду на себе. Јер старјешине нису страх за добра дјела него за зла. Хоћеш ли пак да се не дојиш власти? Чини добро и имаћеш похвалу од ње, Јер је слуга Божији теби за добро. Ако ли зло чиниш бој се, јер не носи мача узалуд, јер је Божији слуга осветник, да излије гњев на онога који зло чини. Зато је потребно покоравати се не само због гњева, него и због савјести. Јер због тога и порезе плаћате, јер су службеници Божији који се тиме стално баве. Подајте, дакле, свакоме што сте дужни: коме порезу - порезу, коме царину - царину, коме страх - страх, коме част - част.

Наравно о томе је говорио и Свети Апостол Петар у својој првој посланици (2,13–16)

Будите, дакле, покорни сваком реду људском, Господа ради: ако цару, као господару; Ако ли намјесницима, као његовим посланицима за осуду злочинцима, а за похвалу онима који добро чине. Јер је тако воља Божија да добро чинећи ућуткујете незнање безумних људи; Као слободни, а не као они који користе слободу за прикривање злобе, него као слуге Божије. Свакога поштујте, братство љубите, Бога се бојте, цара поштујте. Слуге, будите покорни са сваким страхом господарима, не само добрима и благима него и гробима. Јер то је благодат, ако неко подноси жалости по савјести ради Бога, страдајући неправедно.

Ова упутства дата су хришћанима од духовних власти још у време када је Римска империја била паганска и када је прогонила и убијала хришћане. Не само да се тражи да хришћани поштују ред и поредак него и да се моле за оне који су на власти, како каже Свети Апостол Павле у првој посланици Тимотеју (2, 1–2)

Молим, дакле, прије свега да се чине мољења, молитве, прозбе, благодарења за све људе, За царе и за све који су у власти, да тих и миран живот поживимо у свакој побожности и честитости.

Ка социјалном идеалу православне теологије

Старање за спасење свих и преображај све творевине није дакле новитет у православној теологији, а да се став Цркве није променио од апсолутских времена до данас сведочи горе помињана званична социјална политика Руске Православне Цркве, у којој се између осталог каже

Црква позива своја верна чеда да учествују и у друштвеном животу, а то њихово учешће треба да се заснива на начелима хришћанског морала. (...) Испуњавајући мисију спасења људског рода, Црква то не чини само путем непосредног проповедања него и добрим делима, усмереним на побољшање духовно-моралног и материјалног стања света који је окружује.¹⁸

Но у свом захвату у историји, особито када се ради о политици, али и другим сегментима јавне сфере, Црква нема општеобавезујући став и рецепт универзалне социјалне сагласности. Ако узмемо у обзир чињенцу да нису све друштвене заједнице настале на истим темељима, нити у истим условима, логично је да не могу све ни да се униформишу истим обликом власти.

¹⁸ *Основи Социјалне Концепције Руске Православне Цркве*, 18–19.

Зашто би очекивали да демократија, рођена у западној Европи и модификована у Америци даје једнаке резултате и у Руском народу, који преко хиљаду година свој друштвени поредак развија у сасвим другачијим геополитичким и верским приликама и према другим начелима?! Англосаксонске земље, попут Велике Британије, Аустралије, Канаде и САД, могу своју државност темељити на принципима демократије и двостраначког, односно вишестраначког парламентаризма, а да при томе не губе свој хришћански етос, просто јер су њихова друштва и рођена у таквим условима; претходила су демократији, породили је и однеговали. То наравно не значи да је тај етос заиста и задржан, практична примена често одступа од теоријског идеала, а Британце је на то најлепше подсетио Вилијем Вилберфорс.

Државе са већински православним живљем које имају дугу историју државности, више су него способне да изграде социјално праведно друштво, али само ако се држе природних закона. То значи да је за њих углавном најприродније, као што је за неке друге најнеприродније, органско уређење друштва. То између осталог изискује брисање вештачких подела, попут партијских и завођење сталешке сарадње. Органско друштво одраз је Цркве као тела Христовог¹⁹ (1. Ко. 12;12) и у њему су власт и одговорност најприродније и најтешње везани. Одговорно вршење власти огледа се у начелу праведности које врховна власт одржава у односима између њој потчињених социјалних група.²⁰

Православна теологија не захтева од друштва да за облик власти има теократију, која се узред буди речено, кроз историју увек показала као корупција хришћанског учења.²¹ Православна теологија, односно Црква, нема нити ће имати универзални афирмативни став према било ком облику власти иако помесне Цркве могу према локалним приликама да се залажу за онај облик који је најподеснији датом народу у датом времену.²² Но Црква, иако као ентитет који не стреми овоземаљској моћи остаје индеферентна према облику власти, ипак има јасну опредељеност за одређено начело власти.

Свештенумученик Јован Восторгов, следећи учење великог руског мислиоца Лава Тихомирова, тврдио је да су према принципу власти могућа само три основна модела: монархистички, аристократски и демократски.²³ Објашњавајући од чега зависи који ће се принцип у једном друштву применити Восторгов каже:

На одабир једног принципа као врховног у животу нације и државе утиче психолошко стање нације, од ког зависи принцип и начело на којем је нација склона да заснује свој јавни и политички живот и којем је склона да се потчини.²⁴

¹⁹ За више детаља видети тумачења Прве посланице Коринћанима Светог Јована Златоуста. Cf. St John Chrysostom, „Homilies on the Epistles of Paul to the Corinthians” 13.4 in 1–2 *Corinthians*. Ancient Christian Commentary on Scripture, New Testament, 7. Edited by Gerald Bray, (Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 1999).

²⁰ Св. Јован Восторгов, *Шта је монархија?*, (Београд, Центар за истраживање православног монархизма, 2016), 36.

²¹ Cf. Александар Баковац „Црква, Држава, Политика“ у *Црква у Плуралистичком друштву*, (Зрењанин, Фондација Конрад Аденауер, Хришћански Културни Центар, 2009), 12.

²² Српска Православна Црква на пример недвосмислено се определила за подршку обнови монархије у србском друштву, о чему сведоче бројне изјаве и писма блаженопочившег Патријарха Павла, Његове Светости Патријарха Иринеја, мноштва других Архијереја, свештенства, лаика. Истовремено нити СПЦ нити било која друга помесна Црква не предлаже слично решење за на пример Сједињене Америчке Државе, које функционишу као председничка република.

²³ J. Восторгов, 46.

²⁴ Ibid. 48.

Додали би смо овде да је поред психолошког или душевног стања нације, једнако важно и њено духовно стање. Какво ће заиста бити духовно и душевно стање једне друштвене заједнице питање је које се треба постављати Цркви. Црква, односно њено теолошко учење и мисијско делање у народу, пресудно утичу на то за какво начело власти ће се определити народ. Ако родитељи дете васпитају тако да израсте у дброд и вредног човека, верника, корисног дому и заједници, неће се бринути око његовог занимања. Исти принцип односи се на обликовање власти у заједници. Ако Црква усади својим чадима став да морају на првом месту бити слуге Божије, неће јој сметати облик власти које слуге Божје спроводе.

Према томе теолошки развијен идеал друштвеног уређења на земљи заснован је на начелу Богослужења на које су позвани сви чланови Цркве, а ми га сажето називамо „теодулархија“. Ова кованица развој је теодулске идеје Светог Владике Николаја охридског и жичког којом је он описивао немањићки етос србске државности. Наиме, грчка реч за слугу или чак роба је *δοῦλος* (дулос), а за Бога *θεός* (теос), Свети Владика Николај управо је у социјалном контексту из ових речи извео сложеницу Теодул (Божји слуга) којом описује истинског старатеља за човека и поверени му космос.²⁵ Према идејама моралног богословља Владике Николаја врло често из одређених црквених кругова који се баве темом друштвено-црквених конатката чујемо да је дакле идеални облик православне државности — *ѿеодулија*²⁶. Међутим теодулија као појам може да се односи само на принцип служења а не на принцип владања. Тако теодулија може бити светоназор онога који власт врши, али уопштено начело власти у том случају бива или теодулархија или теодулкратија.

Како Црква не(би требала да) стреми ка овоземаљској моћи и да је занима облик друштвене власти, поставља се питање на који начин она жели да утиче на питање принципа или начела власти који православна теологија прижељкује. То питање може да се изрази као дилема- *κράτος* (кратос) или *ἀρχή* (архи), односно моћ или начело.

Грчка реч „кратос“ у основи значи сила или власт и долази од индоевропског корена *ἠϜϜ* (крату). Означавала је и физичку снагу и доминацију и на тај начин се дошло до савременог значења: државност, моћ, власт. Са друге стране грчка реч „архи“ озаначава начело, извор, или принцип. Када се пренесе на терен политике онда озанчава суверенитет, ауторитет, односно опет власт²⁷. У ромејском принципу сагласја овај однос огледао се у две главе друштва,²⁸ патријарха као главе духовне власти и автократора као главе световне власти. Јединство или сагласје ове две главе почивало је у њеном заједничком извору, архијереју и пантократору Исусу Христу.

Управо водећи се очинским ауторитетом Исуса Христа у власти, долазимо до закључка да је теодулија односно Богослужење мисија Цркве на земљи, као и сваког њеног члана понаосод, а да је у складу са тим теодулархија начело власти по коме Црква прижељкује да световну власт врше слуге Божије који за први приоритет имају духовну добробит свих а не овоземаљски интерес индивидуе. У светлу горе изнетог у иделаним условима те слуге Божије неће жудети за световном вла-

²⁵ Сф. Николај Велимировић, *Србски Народ Као Теодул*, (Ваљево, Глас Цркве, 1996).

²⁶ Сф. Ђорђе Ј. Јанић, *Полијихка као ѿеодулија: Полијихка мисао владике Николаја*, Београд, (Фоча/Ваљево, Хришћанска мисао, Хиландарски фонд, Задужбина „Николај Велимировић и Јустин Поповић“, 2009).

²⁷ О даљим основним разликама и сличностима „кратос“-а и „архи“-ја препоручујемо сјајну студију: Brian Patrick Mitchell, "The problem with hierarchy: ordered relations in God and man," у *SVS Quarterly*, 54(2), (New York, 2010), 189–217.

²⁸ Отуда и двоглави орао на грбу Ромејског царства и каснијих држава настављача ове традиције.

шћу и неће бити чак ни теодулкратије већ ће се водити начелом који хоће да буде већи међу вама, нека вам служи, и који хоће да буде међу вама њрви нека вам буде слуја (Мат. 20, 26; Лука 22, 26), чији је идеални резултат теодулархија.

Ако би економијом, екологијом, науком, медицином и свим другим сферама јавног живота доминирали „теодули“, Богу би се несумњиво признавало очинство и начело сваке власти. У том смислу Православна теологија види „теодулархију“ као идеално начело власти које би под сваким обликом (демократија, монархија, итд.) гарантовало да се на позицијама ауторитета увек налази истинска аристократија, у најпозитивнијем значењу те речи.

На крају ваља још једном поновити да теодулархија није квазимесијански систем спровођења власти који претендује на остваривање раја на земљи. Теодулархија је просто принцип у коме световна власт препознаје претежност духовних интереса заједнице и омогућава Цркви да несметано врши своју мисију. Теодулархија се квалитативно разликује од других облика и начела власти управо по својој ненасилној природи.

Библиографија

- Велимировић Николај, *Србски Народ Као Теодул*; Ваљево, Глас Цркве, 1996.
- Восторгов Јован, *Шта је монархија?*; Београд, Центар за истраживање православног монархизма, 2016.
- Ђаковац Александар, „Црква, Држава, Политика“ у *Црква у Плуралистичком друштву*; Зрењанин, Фондација Конрад Аденауер, Хришћански Културни Центар, 2009.
- Јанић Ј. Ђорђе, *Политика као теодулија: Политичка мисао владике Николаја*; Фоча/Ваљево, Хришћанска мисао, Хиландарски фонд, Задужбина „Николај Велимировић и Јустин Поповић“, 2009.
- Карелин Рафаил, *Хришћанство и модернизам*; Подмаине, Манастир успења Пресвете Богородице, 2011.
- Крстић Данило, „О Православној Монархији“ у *Центар за истраживање православног монархизма: интернет презентација*, <http://www.czipm.org/daniloOPM.html>, последњи пут приступљено 15. мај 2016.
- Љотић Димитрије, „Со и Видело“ у *Сабрана Дела*; 4, Нови Сад, Задруга, 2001.
- Metaxas Eric, *Amazing Grace: William Wilberforce and the Heroic Campaign to End Slavery*; New York, HarperOne, 2007.
- Meyendorf John, *Imperial Unity and Christian Divisions: The Church 450–680 A.D.*; New York, St Vladimirs Seminary Press, 2011.
- Mitchell Brian Patrick, „The problem with hierarchy: ordered relations in God and man“, у *SVS Quarterly*; 54(2), New York, 2010.
- Московски Свети Филарет, *Православна Монархија*; Београд, Центар за истраживање православног монархизма, 2015.
- Мракић Силуан, *Анђролологија Прејогодној Јустина Новој Телијској*, Ваљево-Врњци, Епархија Ваљевска, 2011.
- Основи Социјалне Концепције Руске Православне Цркве*; превели Марина Обижајева и Владимир Куриљов, Нови Сад, Беседа, 2007.
- Посланица Диоњисију*, http://www.verujem.org/pdf/poslanica_diognetu.pdf
- Schmemmann Alexander, *For the Life of the World: Sacraments and Orthodoxy*; New York, St Vladimir's Seminary Press, 1973.
- Chrysostom St John, „Homilies on the Epistles of Paul to the Corinthians“ 13.4 in 1–2 *Corinthians*; Ancient Christian Commentary on Scripture, New Testament, 7. Edited by Gerald Bray, Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 1999.